
ROMÂNIA ÎN CADRUL CELUI DE-AL TREILEA VAL AL DEMOCRATIZĂRII

Ioan Mărginean

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Iuliana Precupețu

Marius Precupețu

Facultatea de Științe Politice (SNSPA)

Urmând procesului de democratizare a unor țări vest-europene de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, precum și apariției noilor democrații din Europa sudică (Grecia, Portugalia, Spania) și din America Latină, "al treilea val al democratizării" a sporit considerabil interesul cercetătorilor în înțelegerea noilor procese socio-politice care au loc în zona central și est europeană.

Principala problemă vizează capacitatea noilor democrații de a se consolida în timp și de a atrage necesarul sprijin al cetățenilor.

La mai bine de 11 ani după căderea comunismului, această chestiune rămâne esențială, iar prezentul articol își propune să evalueze starea democrației în România, ca și șansele de viitor ale acesteia, în context central-est european

Introducere

A. În România tranziția post-comunistă a fost puternic influențată în prima perioadă de modul în care s-a realizat schimbarea regimului politic. După cum este cunoscut, înlăturarea regimului comunist a avut loc printr-o revoluție. Aceasta a demarat ca o mișcare populară de protest, iar reprimarea protestatarilor (1.050 morți) a creat o situație explozivă în țară, care a condus în numai câteva zile la dezintegrarea regimului comunist și a principalelor instituții ale statului la sfârșitul lunii decembrie 1989.

În condițiile înlăturării bruște a vechiului regim și a inexistenței unei opoziții politice organizate, s-a instaurat o conducere revoluționară provizorie: Consiliul Frontului Salvării Naționale, care și-a asumat puterea în stat.

Procesul de construcție și consolidare a democrației a cunoscut câteva etape semnificative (Mărginean,

1997). Prima etapă (1990-1991) de edificare a instituțiilor statului de drept a fost mai tensionată. Disputele sociale și politice au degenerat în violență. Totuși în această etapă s-au introdus măsuri esențiale pentru democratizare și s-au organizat alegeri libere. Ea se încheie odată cu adoptarea unei noi constituții prin Referendum (decembrie 1991). Alternanța la guvernare s-a produs relativ târziu, la a treia rundă de alegeri generale, în 1996 (după cele din 1990 și 1992), ceea ce a întreținut o anumită suspiciune față de caracterul democratic al guvernării. Totuși este de reținut faptul că deși mai târziu alternanța s-a produs prin alegeri libere organizate reglementar (la termenul constituțional de 4 ani). În decembrie 2000 s-a produs o nouă alternanță la guvernare. Avem astfel de-a face cu o guvernare social-democrată (1990-1996), una de centru-dreapta (1996-2000) și din nou una social-democrată în prezent.

În decursul acestei perioade, în România s-a format și s-a menținut un larg suport social pentru democrație (Mărginean, 1999). Așteptările populației față de performanța noului regim democrat sunt deosebit de înalte, de aici și atitudinea critică și nivelul relativ scăzut de încredere în unele instituții ale statului. Concepția despre democrație a evoluat de la una nediferențiată, în prima fază (democrația trebuie să rezolve toate problemele din societate), la una specifică naturii sale politice.

Încercând o caracterizare generală putem spune că: la 11 ani care au trecut de la primele alegeri libere (mai 1990), *democrația este un regim politic cu o largă legitimitate populară, consolidată prin două alternanțe la guvernare*, cu alegeri ținute la timpul reglementar. Pe de altă parte, consemnăm faptul că, în funcționarea instituțiilor statului de drept nu s-a atins gradul de performanță așteptat. O serie de fenomene negative cum ar fi birocrăția excesivă și corupția au devenit motive de îngrijorare și nemulțumire. La rândul lor, dificultățile de natură economică, procesul accentuat de polarizare socială și de adâncire a sărăciei sunt factori care alimentează nemulțumirile populației și neîncrederea în instituțiile politice.

B. Transformările socio-economice în România au fost radicale în raport cu situația moștenită. Nu s-au atins însă ritmuri înalte ale schimbărilor și cu atât mai puțin performanțele înregistrate în unele țări aflate în topul succesului tranziției post-comuniste. Aprecierea transformărilor se face în legătură cu situația moștenită. Or, România a avut o economie hiper-centralizată, cu generalizarea structurilor socialiste de organizare a economiei, inclusiv în agricultură. Pe de altă parte, industria a fost puternic concentrată în mari unități și orientată cu precădere spre sectoare energofage, cu consumuri materiale mari

și eficiență scăzută, cu șomaj mascat, prin supraîncărcarea de personal. Pe un teren total nepregătit, reforma economică a demarat târziu (octombrie 1990) prin liberalizarea prețurilor. În primele luni ale anului 1990 s-a considerat că trebuie să se acorde prioritate măsurilor compensatorii, de îmbunătățire a nivelului de trai al populației supus unei erodări masive în ultimii 10 ani ai regimului comunist, prin: achitarea accelerată a datoriei externe (circa 20 miliarde de dolari), o rată înaltă de acumulare, slaba eficiență economică și politică restrictivă.

La demararea reformei economice, România nu mai avea datorii externe, dar nici relații de finanțare internațională, fostele întreprinderi socialiste, devenite unități comerciale, erau decapitalizate. Măsurile economice întreprinse au fost adesea ezitante cu prelungirea perioadei de constituire a instituțiilor economiei de piață și a privatizării, cu costuri sociale dintre cele mai înalte. În perioada 1990-1998 Produsul Intern Brut a scăzut cu un ritm anual mediu de 2,7, rata medie a inflației a crescut cu o medie anuală de 101,7 (de la 5% în 1990 la 256% în 1993, 32% în 1995, 154% în 1997 și la circa 40% în ultimii ani). Proporția persoanelor sărace tinde spre 40% din totalul populației.

În prezent, sectorul privat deține ponderea în PIB (circa 60%). El s-a generalizat în agricultură dar nu a atins încă nivelul așteptat în industrie. O serie de mari întreprinderi la care statul este acționar principal lucrează în pierdere, unele privatizări sunt frauduloase, monopolul de stat din utilitățile publice este înlocuit cu monopolul privat, cu o creștere spectaculoasă a prețurilor, ceea ce alimentează procesul inflaționist. Începând cu anul 2000 se pot identifica semne de stopare a declinului și de redresare economică. Este de așteptat ca în perioada imediat următoare să avem de-a face cu o accentuare a acestui trend,

însoțit de accelerarea privatizării noilor întreprinderi industriale. Se creează astfel și factorii economici favorabili aderării României la U.E., obiectiv strategic cu larg suport popular.

Mai precizăm faptul că datele de cercetare pe care le analizăm în continuare au fost culese în luna iunie a anului 2000. Pentru România, această perioadă a coincis cu sfârșitul ciclului electoral, în condițiile în care Guvernul și partidele coaliției la putere au înregistrat o foarte scăzută cotă de popularitate.

Sistemul politic este conceput ca fiind alcătuit dintr-un set de instituții, agenții și structuri (precum partidele politice, parlamentele, birourile administrative, instanțele judiciare) cu funcții în formularea și implementarea obiectivelor de ordin colectiv ale societății sau ale unor grupuri din cadrul acesteia.

Atitudinile politice la nivel societal, valorile, sentimentele, informațiile și abilitățile cetățenilor influențează în mare măsură modul în care procesele politice se desfășoară într-o anumită societate.

Pentru înțelegerea propensiunii oamenilor către comportamente prezente și viitoare, e necesară sesizarea modului în care atitudinile politice se distribuie. Aceste atitudini pot fi considerate drept indicatori ai culturii politice care caracterizează membrii unei societăți.

Cultura politică nu poate explica în întregime viața politică, însă neglijarea

Dealtfel, principalul partid al coaliției (PNȚCD) nu avea să obțină cota de 5% pentru a intra în Parlament, iar alte două partide (PNL și PD) au înregistrat valori deosebit de scăzute, voturile migrând către PDSR și Partidul România Mare.

Modelul teoretic general adoptat pentru această analiză este unul sistemic, similar celui elaborat de Almond și Powell (1996), care facilitează identificarea și analizarea componentelor principale ale sistemului politic.

acesteia poate conduce la serioase distorsiuni în înțelegerea proceselor de natură politică. Relația stabilită între atitudinile cetățenilor și procesele politice este una ambivalentă; la rândul lor, evoluțiile de pe scena politică, nivelul de performanță democratică influențează credințele și comportamentele oamenilor, afectează gradul de suport al cetățenilor față de modul democratic de organizare a societății.

Atitudinile cetățenilor față de modul în care democrația funcționează în țara lor pot fi diferențiate pe două dimensiuni: atitudinea față de democrația legal definită (regimul democratic) și atitudinea față de modul în care ea operează într-un anumit context (performanța democrației).

Aceasta adresează bine-cunoscuta distincție dintre norma constituțională și realitatea constituțională sau, în termenii lui David Easton, distincția între suportul "difuz" și cel "specific" pe care un regim democratic îl are în rândurile cetățenilor săi. Avându-și rădăcinile în teoria lui Parsons a sistemelor sociale, acest model a fost utilizat extensiv de către Almond și Verba pentru a ilustra teoria lor referitoare la cultura politică. El este de

asemenea specific studiilor întreprinse de Barnes și Kaase (1979) asupra primului val de democratizare, ca și analizelor vizând cel de-al doilea val. Datele empirice folosite în această analiză au rezultat în urma sondajelor de opinie desfășurate în anul 2000 în țări central-est europene pe tema "Consolidarea democrației în Europa Centrală și de Est", cercetare comparativă inițiată de o echipă a Universității Viadrina (Frankfurt pe Oder, Germania) și coordonată de Prof. Detlef Pollack.

Atitudini față de sistemul politic
Ideile de "democrație" și de "socialism"
Studiile realizate în România indică

prezența unui larg suport față de democrație – ca sistem politic (Mărginean 1999). Reprezentările democrației au evoluat dinspre o concepție nediferențiată ("democrația poate soluționa orice problemă a societății") către una mai realistă, apropiată de natura sa politică.

În ciuda suportului masiv pentru regimul democratic (democrația ca valoare socială), evaluările modului în care sistemul politic actual funcționează sunt mult mai puțin pozitive.

Această situație poate fi explicată prin faptul că evaluările iau în considerare atât starea curentă a sistemului, cât și așteptările pe care oamenii le-au dezvoltat față de acesta.

Tabelul 1: Democrația ca valoare / socialismul ca valoare (procente)

	Acord puternic	Acord	Dezacord	Dezacord puternic	NS / NR
Ideea de democrație este întotdeauna bună	36.4	38.9	13.6	4.5	6.6
Democrația este potrivită ca formă generală de guvernare	39.5	40.9	9.1	3.4	7.2
Ideea de socialism este întotdeauna bună	7.4	18.2	31.2	33.6	9.7
Socialismul este potrivit ca formă generală de guvernare	6.8	15.8	22.6	42.5	12.3
Sunt satisfăcut față de modul în care socialismul a funcționat	12.9	25.4	27.2	27.3	7.1

E de remarcat faptul că orientarea către democrație – ca valoare este mai pronunțată decât în cazul socialismului: 75,3% dintre subiecți își exprimă atașamentul față de organizarea socială de tip democratic, comparativ cu 25,6% care evaluează pozitiv ideea de socialism. Însă există un procentaj relativ ridicat al celor satisfăcuți de modul în care socialismul a funcționat: 38,3%.

Tabelul 2: Evaluări ale sistemului socialist / democrat – comparație între țări central și est europene

	Rusia	Bulgaria	România	Polonia	Cehia	Slovenia
Aprecieri pozitive (%)						
Ideea de socialism	34	39	25,6	22,2	19,2	44
Ideea de democrație	43	49,3	75,3	63,1	81,5	80
Socialismul ca forma de guvernare	41	32,5	22,6	24,4	13,2	41
Democrația ca forma de guvernare	58	56,4	80,4	73,8	80,3	86

În privința atitudinilor favorabile democrației, ca și a distanțării de sistemul socialist, procentajele îndreptățesc situarea României pe o poziție comparabilă cu cea a țărilor din Grupul de la Vișegrad.

Tabelul 3: Evaluări ale funcționării sistemului de guvernare (utilizând o scală de la "+100 cel mai bun" la "-100 cel mai prost")

Evaluări	Pozitive	Neutre	Negative	NR	Scor mediu
Sistemul politic actual	31.1%	14.9%	36.6%	17.3%	-8.66
Sistemul socialist	41.2%	11.9%	25.2%	21.7%	+8.40
Sistemul politic actual peste 5 ani	41.4%	11.4%	15.3%	32.2%	+14.97

Performanța politică: evaluări ale sistemului politic actual/sistemului socialist

Performanța sistemului politic actual este evaluată, în ansamblu, la un nivel scăzut. Explicația posibilă rezidă în faptul că transformările post-comuniste au dus la o creștere a așteptărilor populației, iar modul efectiv de funcționare a noului sistem politic a dezamăgit majoritatea oamenilor.

Ar fi însă incorect să conchidem că aceste evaluări implică o lipsă de suport pentru sistemul politic actual. Dimpotrivă, sentimentul prezent de dezamăgire se asociază cu speranțe de evoluție pozitivă în viitor.

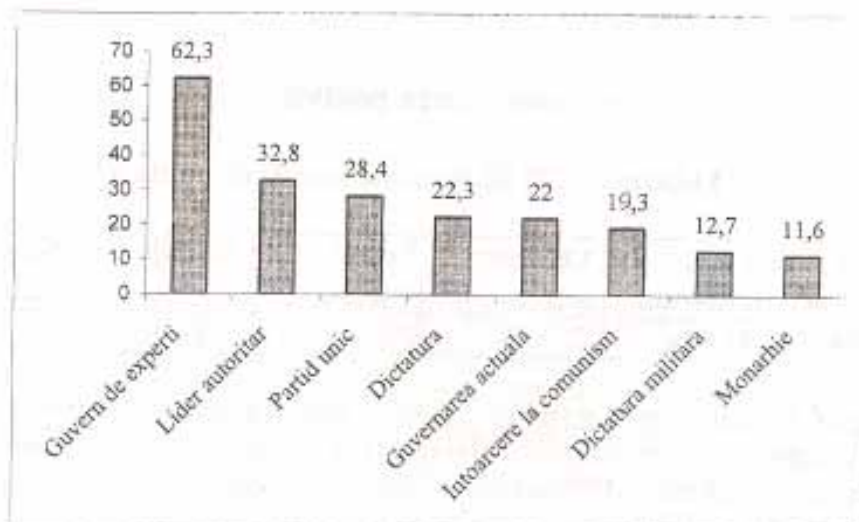

Figura 1.: Subiecți care au exprimat acordul față de alternativă (procente):

Alternative ale sistemului politic

Alternativa la sistemul politic actual dezirabilă în cel mai înalt grad este cea a unui guvern de experți (62.3 %).

La nivelul structurilor politice, preferința pentru o guvernare de tip tehnocrat poate indica faptul că elita politică este percepută ca având un grad scăzut de competență și, în mod special, ca fiind incapabilă să răspundă adecvat la provocările economice și politice ale tranziției. Suportul pentru celelalte forme de guvernare, în afara celei tehnocrate, variază de la o zecime din subiecți (pentru "monarhie") la aproape o treime din aceștia (pentru "lider autoritar").

Este demn de notat că 4 din cele 8 alternative sunt aprobate în mai mare măsură decât „guvernarea actuală”: tehnocrație („guvern de experți”), „lider autoritar”, „partid unic” și „dictatură”.

Explicația poate rezida în faptul că opiniile au fost înregistrate către sfârșitul unui ciclu electoral (1996-2000) caracterizat printr-un nivel redus de

realizări în activitatea guvernamentală (comparativ cu înaltele așteptări pe care populația le-a dezvoltat față de coaliția de centru-dreapta aflată la putere).

O guvernare considerată de numeroși analiști drept „excesiv politizată” ar putea explica preferințele pentru un guvern de tehnocrați. Imaginea unui executiv „slab” (datorată procesului de decizie greoi) poate fi considerată responsabilă pentru opiniile favorabile exprimate față de regimuri autoritare. În explicarea preferințelor relativ numeroase pentru „partidul unic” trebuie invocată existența imaginii negative a unor forțe politice aflate în competiție chiar și atunci când se presupunea că acestea ar trebui să colaboreze și eșuând în a acționa ca o putere politică consistentă.

După cum datele sondajului o arată, ideea de monarhie ca formă de guvernare în România nu este una larg susținută. În prezent, problema schimbării formei de guvernare republicane cu monarhia nu este inclusă în actualitatea dezbaterilor publice românești.

Interesul pentru politică

Tabelul 4: Cât de interesat sunteți de politică?

Deloc interesat	Puțin interesat	Oarecum interesat	Foarte interesat	NS/NR	Scor mediu
26.0%	41.6%	20.9%	5.7%	5.8%	2.07

Doar 26.6% dintre respondenți se declară ca fiind foarte sau oarecum interesați de politică, gradul de interes, ca scor mediu, înregistrând valoarea 2.07 pe o scala de la 1 la 4. Interesul pentru politică este relativ scăzut la finele unei decade de redemocratizare a societății românești

Încrederea în instituții politice

Tabelul 5: Încrederea în instituții politice (procente):

	Deloc încredere	Puțină încredere	Oarecare încredere	Multă încredere	NS/NR
Partide politice	45.9	30.9	12.2	1.5	5.9
Politicieni	50.8	28.4	12.1	0.7	8.1
Parlament	46.8	28.8	14.8	2.4	7.3
Guvern	43.0	28.3	16.2	4.8	7.7
Prim Ministru	42.9	27.2	13.9	8.1	8.0
Președinte	20.3	18.5	29.5	23.5	8.1

Lipsa încrederii în principalele instituții politice caracterizează aproximativ trei sferturi din eșantionul reprezentativ pentru populația României, însă un nivel scăzut de încredere în instituțiile politice este caracteristic și democrațiilor consolidate din Vest. (a se vedea: Dogan 1999: 325). Literatura de specialitate menționează o criză generalizată a încrederii în instituții, ce poate fi înțeleasă ca o aspirație colectivă către aprofundarea democrației și nu drept o pierdere a atașamentului față de valorile fundamentale ale democrației. "Erodarea încrederii poate constitui un semn al maturizării politice" (Dogan 1999: 344)

Drepturile politice

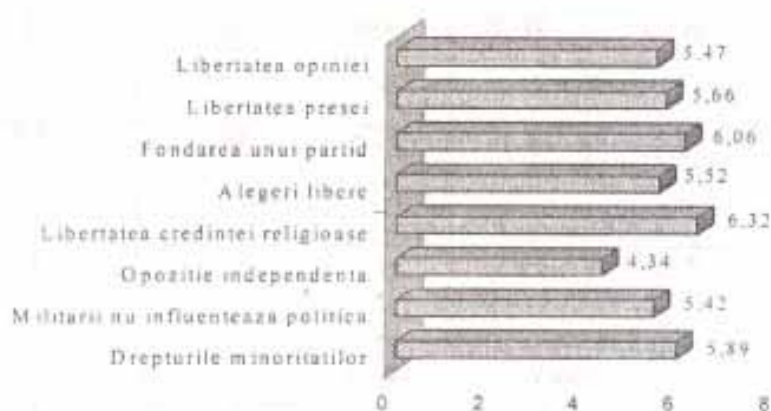

Figura 2: Gradul de garantare a drepturilor politice (scoruri medii)

Drepturile fundamentale care compun definiția democrației sunt evaluate toate ca fiind în întregime garantate (media calculată pentru fiecare dintre aspectele vieții democratice se plasează în partea pozitivă a continuumului mărginit de valorile 1-“deloc garantat” și 7-“deplin garantat”. Libertatea credinței religioase și dreptul de a fonda un partid politic înregistrează cele mai mari scoruri.

Datele indică existența unui consens în evaluarea pozitivă a modului în care autoritățile respectă: drepturile minorităților, libertatea presei, desfășurarea de alegeri libere, libertatea

opinie – considerate deja drept achiziții ale regimului democratic renăscut în România în care autoritățile respectă: drepturile minorităților, libertatea presei, desfășurarea de alegeri libere, libertatea opiniei – considerate deja drept achiziții ale regimului democratic renăscut în România.

Majoritatea respondenților sunt de acord că militarii nu influențează procesele politice (de altfel, activitatea forțelor armate este condusă de un ministru civil).

Puterea opoziției de verificare a activității guvernului este, de asemenea, pozitiv evaluată.

Eficacitate politică; atitudinea față de partide/politicieni

Tabelul 6: Atitudini față de politicieni (procente)

	Acord puternic	Acord	Indecis	Dezacord	Dezacord puternic	NS/NR
Politicienilor nu le pasă de ceea ce gândește omul simplu	63.9	20.2	9.9	2.1	1.1	2.7
Politicienii își respectă promisiunile	4.3	8.2	20.0	25.6	37.7	4.2
Fără politicieni profesioniști situația țării ar fi mai rea	23.6	21.9	24.0	9.5	6.6	14.4
Cei mai mulți politicieni sunt corupți	58.3	24.1	8.8	2.3	0.8	5.7

Atitudinile populației față de politicieni indică o adevărată separare între sfera politică și restul societății, marcată de absența unei comunicări eficiente între guvernanți și guvernați (84.1% dintre subiecți consideră că „politicienilor nu le pasă de ceea ce gândește omul simplu”).

După desfășurarea mai multor scrutinuri electorale și după ajungerea la putere a tuturor partidelor politice importante, performanța politică rămâne una relativ modestă, fără un impact dezirabil important asupra vieților oamenilor – și acesta poate constitui motivul pentru care cetățenii

se declară în mică măsură receptivi la promisiunile politicienilor (numai 12.5% din eșantion consideră că politicienii își onorează promisiunile).

Rezultatele acestui sondaj indică de asemenea nevoia percepută a unui mod profesionist de a face politică. Aderența ridicată (82.4%) față de enunțul: „cei mai mulți politicieni sunt corupți” demonstrează că problema corupției oficialităților poate fi considerată o barieră importantă în calea consolidării democratice. Pe de altă parte, intensificarea atitudinii critice a cetățenilor poate constitui o practică democratică utilă.

Tabelul 7: Atitudini față de partidele politice (procente)

	Acord puternic	Acord	Indecis	Dezacord	Dezacord puternic	NS/NR
Cetățeanul poate alege între partide diferite având programe politice diferite	28.5	28.9	18.7	7.0	6.6	10.3
Fiecărui partid politic trebuie să i se acorde șansa de a guverna țara	18.5	14.5	19.8	16.9	17.7	12.6
Partidele au o influență prea mare în societatea noastră	33.0	29.0	19.5	5.3	1.7	11.5
Partidele consideră statul ca fiind proprietate a acestora	46.9	27.2	12.5	4.1	2.6	6.8

Un procentaj important din eșantionul reprezentativ (57.4 %) consideră că diversitatea este prezervată în rândul forțelor politice, afirmând existența unor multiple soluții și strategii politice pentru problemele cu care societatea românească se confruntă. În acest fel, pluralismul - ca o condiție de bază pentru existența democrației - apare ca fiind o trăsătură puternic conturată a realității politice. Legăturile insuficiente

între partidele electorale și presupusa lor bază electorală sunt din nou indicate de acordul puternic (74.1 %) față de opinia "partidele consideră statul ca fiind proprietate a acestora". Cu 62.0% fiind de acord cu enunțul potrivit căruia "partidele au o influență prea mare în societatea noastră", putem trage concluzia că cei mai mulți dintre cetățeni nu se consideră reprezentați într-o manieră adecvată prin activitatea forțelor politice.

Tabelul 8: Eficacitate politică (procente)

	Acord puternic	Acord	Indecis	Dezacord	Dezacord puternic	NS/NR
Consider că posed o bună înțelegere a chestiunilor politice	20.9	33.3	22.7	8.5	3.9	10.7
Cetățeanul obișnuit are o influență considerabilă asupra vieții politice	10.9	11.9	19.9	23.3	24.6	9.5
Chiar și cel mai bun politician nu are mare influență din cauza modului în care guvernul acționează	34.1	24.2	17.5	7.9	3.0	12.2
Oameni ca mine nu au un cuvânt de spus în activitatea guvernului	50.0	17.8	14.1	6.9	4.5	6.6

Mai bine de jumătate din populație (54.2 %) afirmă că posedă o bună înțelegere a chestiunilor politice. Proporția cetățenilor care consideră că au puterea de a interveni în procesualitatea politică nu depășește un sfert din total.

Atitudini față de inegalitate/dreptate socială. Principii ale dreptății sociale

Tabelul 9: Diferențele sociale dintre oameni sunt justificate pentru că exprimă modul în care fiecare și-a valorificat șansele avute în viață (procente)

Acord puternic	Acord	Indecis	Dezacord	Dezacord puternic	NS/NR
25.7	25.4	20.3	13	9.2	6.4

Tabelul 10: Trebuie să existe un mecanism care să reglementeze veniturile astfel încât unii să nu câștige mult mai mult decât alții (procente)

Acord puternic	Acord	Indecis	Dezacord	Dezacord puternic	NS/NR
22.1	16.1	15.8	16.5	23.8	5.7

Datele indică o acceptare a efectelor produse prin procesul de diferențiere socială în baza abilităților personale (51.1 %) 40.3% dintre respondenți resping ideea impunerii unui

mecanism politic care să reglementeze diferențele între veniturile personale, deși marea majoritate (92.7%) consideră diferențele între venituri ca fiind prea mari.

Evaluarea dreptății sociale: în prezent și în perioada socialismului

Tabelul 11: Opinii despre dreptate în societate (procente)

	În foarte mare măsură	În mare măsură	Indecis	În mică măsură	În foarte mică măsură /deloc	NS/NR	Scor mediu
Asigurarea dreptății în societatea actuală	1.0	9.2	28.9	38.4	18.8	4.6	3.69
Asigurarea dreptății în societatea socialistă	6.7	27.2	25.1	21.8	13.3	6.0	3.08

57.2% percep actuala societate ca înjustă, comparativ cu 35.1% care consideră societatea socialistă drept înjustă

Atitudini față de situația economică. Evaluări ale performanței economice

Tabelul 12: Evaluarea economiei socialiste/sistemului economic actual

	Evaluări negative	Evaluări neutre	Evaluări pozitive	NS/NR
Economia socialistă de dinainte de '89	18.3 %	9.7 %	53.5 %	18.5 %
Sistemul economic actual	55.0 %	14.1 %	15.1 %	15.8 %

Datele indică un foarte scăzut nivel de satisfacție cu prezentul sistem economic, împreună cu o evaluare mai degrabă pozitivă a fostei economii socialiste. În afara schimbărilor de ordin cultural, dezvoltarea economică reprezintă de asemenea un factor de bază al democrației. Totuși implementarea și consolidarea unui regim democratic nu rezultă numai ca urmare a dezvoltării economice (Welzel & Inglehart 1999: 5).

Pe termen lung, însă, o slabă performanță a economiei se poate dovedi o amenințare serioasă la adresa stabilității unui regim democratic. Democrația implică o anumită moderație a cetățenilor în materie de atitudini politice, iar o situație economică precară poate conduce spre preeminența unor atitudini de tip extremist.

Situația economică actuală a țării comparativ cu începutul anilor '90

Marile dificultăți cu care se confruntă economia românească sunt evidențiate nu numai de indicatori obiectivi ci, în egală măsură, de percepțiile de ordin subiectiv: 81.7% din

populație consideră că în ultimul deceniu situația economică s-a înrăutățit.

Orizontul de așteptare privind îmbunătățirea situației economice

Marea majoritate a oamenilor (70.1 %) consideră că relansarea economică va necesita o perioadă de cel puțin cinci ani.

Evaluarea economiei de piață

O evaluare a economiei de piață liberă nu poate face abstracție de situația economică concretă a prezentului. Luând în considerare acest fapt, putem nota că economia de piață este percepută mai degrabă ca fiind una haotică ("a avea succes înseamnă a ignora legile" consideră 71.2% din eșantion).

Este de asemenea indicată tendința de polarizare socială, 79.4% considerând că decalajul între săraci și cei bogați s-a

adâncit. Pe de altă parte, o pondere importantă a cetățenilor (64.8 %) sunt de acord că economia de piață oferă mai multe oportunități decât economia de comandă a fostului regim socialist

Direcții ale dezvoltării economice

Un model mixt, care combină "know-how"-ul vest-european cu noi soluții adaptate la realitățile specifice ale țării, este luat în considerare de 44.2% din populație.

Reformele întreprinse în economie sub comandamentul „urmării modelului vestic” nu au produs încă efecte pozitive sesizabile în viața de zi cu zi. O insuficientă adaptare a acestui model la condițiile socio-economice particulare ale României este probabil considerată responsabilă pentru acest eșec.

Privatizare

Tabelul 13: Opinii despre privatizare

	În totalitate private	Majoritatea private	Proprietate mixtă	Majoritatea de stat	În totalitate de stat	NS/NR
Bănci	14.9	10.0	22.9	20.7	25.8	5.6
Mari întreprinderi	15.2	15.0	27.4	16.9	21.6	3.7
Apă și electricitate	7.2	5.5	18.5	25.2	39.3	4.4
Căi ferate	6.1	5.5	15.1	27.6	41.2	4.4
Media	28.1	18.6	24.6	8.0	14.8	5.8

Opinia cea mai favorabilă este față de administrarea privată a media (46.7%), urmată de marile întreprinderi industriale (30.0%) și bănci (24.9%). Proprietatea (totală sau majoritară) de stat este privită ca o bună soluție pentru căile ferate (68.8%) și pentru serviciile de alimentare cu apă și electricitate (64.5%).

Concluzii

Dacă în domeniul politic România a atins un nivel care ne permite să evidențiem aprecierea favorabilă a populației față de democrație, în plan economic și social tranziția s-a dovedit a fi mai dificilă, de mai lungă durată și cu

costuri sociale mai mari decât s-a anticipat de către specialiști și mai ales decât așteptările populației.

Lipsa unor măsuri, anterioare căderii comunismului, de introducere a mecanismelor de piață, standardul

economic scăzut al populației și puternica dependență de statul proprietar, ignorarea adaptării în timp cât mai scurt a transformărilor din economie, lipsa investițiilor de capital și finanțarea redusă a restructurării s-au constituit într-un complex de factori nefavorabili de evoluție din societatea românească. La aceștia s-au adăugat alți factori cu acțiune negativă care țin de modul în care s-a acționat și de cum au fost gestionate problemele ivite pe parcursul tranziției. Accentul singular pe stabilizarea macroeconomică nu a dat rezultatele scontate.

Totodată, este de reținut faptul că s-a înregistrat *un grad relativ înalt de stabilitate socială*, după primii doi ani mai turbulenți. Deși au existat anumite momente critice, relațiile dintre populația română majoritară (89% români la Recensământul general al populației din 1992) și diferitele grupuri etnice nu ridică probleme.

Dealtfel, toate minoritățile naționale au rezervat câte un loc în Parlament dacă întrunesc cel puțin 5% din voturile necesare alegerii unui deputat. Minoritatea maghiară (7% din populație) are grup parlamentar. O situație socială deosebită se referă la populația de rromi, caracterizată prin familii cu mulți copii, cu o slabă integrare socială și economică, cu urmare a unui nivel scăzut de educație, lipsa calificării profesionale, a unui grad de ocupare deosebit de scăzut.

Rezolvarea acestor probleme reclamă timp și resurse materiale considerabile. Ea presupune o abordare de ansamblu prin politici de suport familial, de acces la educație, de combatere a sărăciei și crearea de noi locuri de muncă pentru întreaga populație

aflată în situații dificile. Tradițional în România s-a aplicat o politică socială restrictivă, cu un nivel scăzut al cheltuielilor sociale (16-20% din PIB). Presiunea problemelor sociale reclamă schimbarea ordinii de prioritate în cheltuirea banilor publici, prin sporirea gradului de adresabilitate a programelor sociale, cuantumul beneficiilor și a rețelei serviciilor sociale.

Din perspectiva studiului de față dorim să subliniem însă un alt aspect pe care îl considerăm deosebit de relevant. El se referă la inconsistența analizelor care pun în dependență strictă șansele actuale ale democrației de o serie de factori istorici sau caracteristici culturale dintr-o țară sau alta. Dar mai ales avem în vedere încercările de ierarhizare a gradului de consolidare a democrației în funcție de nivelul PIB, indicator desemnat să măsoare nivelul dezvoltării economice. Evoluțiile din țările post-comuniste și ne referim în primul rând la România infirmă astfel de legături. În condițiile în care PIB a scăzut cu circa o pătrime, în intervalul 1991-2000 s-a produs democratizarea și consolidarea regimului democrat. Fără îndoială, dificultățile economice nu favorizează democrația, dar nici nu împiedică, în mod absolut edificarea ei. Pe de altă parte, regimul democrat are anumite slăbiciuni care îl fac vulnerabil oricând, chiar și în țările dezvoltate din punct de vedere economic. De aici și nevoia de studiu continuu asupra funcționării instituțiilor democratice, precum și a măsurilor de îmbunătățire a performanțelor acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Almond, Gabriel; Powell, Bingham Jr., (1996) *Comparative Politics Today*. New York: Harper Collins College Publishers
- Barnes, Samuel; Kaase, Max, (1979) *Political Action. Mass Participation in Five Democracies*. Beverly Hills: Sage
- Barnes, Samuel; Simon, Janos, (1998) *The Post-Communist Citizen*. Budapest: Erasmus Foundation
- Dogan, Mattei, (1999) *Sociologie Politica*. București: Alternative
- Heath, A.; Evans, G.; Mărginean, I. (1994) Politici și clase sociale în Europa de Est. *Revista de Cercetări Sociale* 2: 29-40.
- Mărginean, Ioan, (1997) Indicators of Democratization in Romania. *Social Indicators Research* 41: 353-366
- Mărginean, Ioan, (1999) Suportul social pentru democrație. *Sociologie Românească* 2: 3-18
- Welzel, Christian; Inglehart, Ronald, (1999) *Analysing Democratic Change and Stability: A Human Development Theory of Democracy*. Berlin: WZB – Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung

Abstract

Following the process of democratization at the end of the World War II and after the rising of new democracies in Southern Europe (Greece, Portugal, Spain) and Latin America, "the third wave of democratization" has risen considerably the interest of researchers in understanding the new political processes developing in Central and Eastern Europe. The main question asked was related to the capacity of the new democracies to consolidate in time and attract support from their citizens.

More than eleven years after the fall of communism the question still remains essential and the present paper tries to deal with several aspects of the state of democracy in Romania and its foreseeable future.

The main conclusion of this endeavor is that economic difficulties do not favor democracy, but neither prevents, in an absolute manner, its edification. On the other hand, the democrat regime has certain weaknesses that make it vulnerable any time, even in the countries with developed economies. Hence the need for a continuous study of the function of democratic institutions and of the measures required to improve their performance.